नेपाल सरकार

शिक्षक सेवा आयोग

माध्यमिक तह खुला प्रतियोगितात्मक विषयगत परीक्षाको पाठ्यक्रम– २०७६

विषयः शिक्षा शिक्षण   पूर्णाङ्कः १००   समयः ३ घण्टा

खण्ड क

एकाइ एकः शिक्षा र सामाजिकीकरण

१.१ शिक्षाः अवधारणा, कार्य, स्वरुप, लक्ष्य, उद्देश्य र शिक्षाका वैकल्पिक उपागम

१.२ शिक्षा र समाजः समाजको अवधारणा, शिक्षा र सामाजिक न्याय, समाज परिवर्तन र शिक्षा

१.३ शिक्षामा समाजशास्त्रीय उपागम र विश्लेषण

१.४ सामाजिकीकरणः अवधारणा, प्रकार, शिक्षा र सामाजिकीकरण

१.५ सामाजिक अन्तरक्रियाः अर्थ, स्वरुप र ढाँचा

१.६ विद्यालय र सामाजिकीकरण प्रकृया: उपागम, विद्यालयको सामाजिक परिवेश, शिक्षक तथा विद्यार्थीको सामाजिक पृष्ठभूमि र व्यवहार

एकाइ दुईः शिक्षा र दर्शन

२.१ दर्शनः अर्थ, प्रकार, उद्देश्य, क्षेत्र, कार्य, शिक्षा र दर्शन बीच सम्बन्ध

२.२ पूर्वीय दर्शनः अवधारणा, वैदिक दर्शन र नेपालमा प्रादुर्भाव भएका दर्शन (शैव दर्शन, साङ्ख्य दर्शन र बौद्ध दर्शन) को उद्देश्य, दार्शनिक आधार, शैक्षिक प्रक्रिया, पाठ्यक्रम र शैक्षिक प्रयोजन

२.३ पाश्चात्य दर्शन: अवधारणा, प्रकार (आर्दशवाद, यथार्थवाद, प्रकृतिवाद, प्रयोजनवाद, आधुनिकवाद र उत्तर आधुनिकवाद), दार्शनका आधार उद्देश्य, शैक्षिक प्रक्रिया, पाठ्यक्रम र शैक्षिक प्रयोजन

२.४ पूर्वीय र पाश्चात्य दर्शनको तुलनात्मक अध्ययन र शिक्षामा योगदान

एकाइ तीन: शैक्षणिक योजना र कक्षाकोठा व्यवस्थापन

३.१ शैक्षणिक योजनाः परिचय, आवश्यकता, निर्माण र प्रयोग

३.२ शैक्षणिक योजनाः अवधारणा, प्रकार (वार्षिक कार्यतालिका, वार्षिक शैक्षणिक योजना, इकाइ योजना, दैनिक पाठयोजना र दैनिक कार्यतालिका), महत्व र प्रयोग

३.३ शिक्षण सामाग्री: प्रकार, छनौट, निर्माण, प्रयोग र संरक्षण

३.४ विद्यालयको शैक्षणिक पक्ष सुधारका अवयव र सरोकारवालाहरुको भूमिका

३.५ कक्षाकोठा व्यवस्थापनः अवधारणा, आवश्यकता, क्षेत्र र मनोवैज्ञानिक एवं विविधता व्यवस्थापन

एकाइ चार: शिक्षण विधि र शैक्षणिक प्रविधि

४.१ **शिक्षण विधिः** परिचय, विशेषता, शिक्षण विधिको वर्गीकरण/प्रकार, रणनीति, प्रयोग, अनलाइन र अफलाइन शिक्षण

४.२ **प्रभावकारी शिक्षणका सीप**

४.३ **शैक्षणिक प्रविधिः** अर्थ, महत्व, शिक्षणमा शैक्षणिक प्रविधिको प्रयोग

४.४ **शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिः** प्रयोग, उपयोगिता र प्रविधिमा आधारित शिक्षणका रणनीति

४.५ **शिक्षण सिकाइमा प्रयोग हुने प्रविधिः** छनौट, संरक्षण र प्रयोगका चुनौती

एकाइ पाँच: पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक

५.१ पाठ्यक्रमः अर्थ, परिभाषा, तत्व, विकासका सिद्धान्त र व्यवहारिक प्रयोग

५.२ पाठ्यक्रमको ढाँचाः अवधारणा, आवश्यकता, पाठ्यक्रमको प्रकृति (विषयकेन्द्रीत पाठ्यक्रम, क्रियाकलाप केन्द्रीत पाठ्यक्रम, समस्या केन्द्रीत पाठ्यक्रम, लुप्त (Hidden) पाठ्यक्रम, स्थानीय पाठ्यक्रम), प्रयोग र अभ्यास

५.३ पाठ्यक्रम संरचना: आवश्यकता र महत्व, नेपालको विद्यालय तहको पाठ्यक्रमको संरचना र राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६

५.४ पाठ्यक्रम निर्माण: पाठ्यक्रम निर्माणका प्रक्रिया, पाठ्यक्रम निर्माणमा प्रभाव पार्ने तत्व, नेपालको विद्यालय तहको पाठ्यक्रम निर्माण प्रक्रिया

५.५ पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिकाः अवधारणा, महत्व, पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिकाको विकास र वितरण, पाठ्यपुस्तकको गुणस्तरीयता, नेपालको सन्दर्भमा पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी मुद्दा र चुनौती

खण्ड ख

एकाइ छ: मूल्याङ्कन र परीक्षा

६.१ **मूल्याङ्कन र परीक्षा :** अर्थ, प्रयोग, भिन्नता, अन्तरसम्बन्ध, मूल्याङ्कनका साधन, शिक्षक निर्मित परीक्षा र स्तरीकृत परीक्षा

६.२ **मूल्याङ्कन:** अवधारणा, उद्देश्य, प्रकार, प्रयोग, निरन्तर विद्यार्थी मूल्यांकनको बर्तमान अवस्था र

चुनौती

६.३ परीक्षाफल विश्लेषणः पद विश्लेषण(**Item Analysis**) (प्रश्नको कठिनाइ स्तर, विविधिकरण सूचक र विकर्षकहरुको प्रभावकारिता), उपलब्धी परीक्षण, शास्त्रीय तथा आधुनिक परीक्षणका सिद्धान्त, असल परीक्षणका गुण र प्रयोजन

६.४ उपलव्धिको तथ्याङ्कीय विश्लेषणः तथ्याङ्कको संकलन, संगठन, विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण, केन्द्रीय प्रवृतिको मापन (Measure of Central Tendency) र विचरणशीलताको मापन (Measure of Dispersion) र शैक्षिक प्रयोजन

एकाइ सातः शिक्षा मनोविज्ञान

७.१ शिक्षा मनोविज्ञानः अर्थ, क्षेत्र, आवश्यकता र महत्व

७.२ मानव विकासः बृद्धि र विकासको अवधारणा, मानव विकासका सिद्धान्त, विशेषता, चरण, परिपक्वता र सिकाइवीच अन्तरसम्वन्ध

७.३ किशोरावस्थाः परिचय, विशेषता, विकासात्मक कार्य, शारीरिक र संवेगात्मक परिवर्तन, किशोरावस्थाका रुचिहरु, संकट, विद्यार्थीको सिकाइमा शिक्षक र अभिभावकको भूमिका

७.४ सिकाइ सिद्धान्तः अर्थ, स्वरुप र शैली, विशेषता र शैक्षिक उपयोग, सिकाइ सिद्धान्तका प्रकार (व्यवहारवादी - Behavorism, संज्ञानात्मक - Cognitivism र रचनात्मक - Constructivism)

७.५सिकाइमा प्रभाव पार्ने तत्वः प्रारम्भिक व्यवहार, सिकाइ स्थानान्तरण, स्मरण र विस्मरण, उत्प्रेरणा, अभ्यास र पुनर्वल

एकाइ आठः नेपालमा शिक्षा

८.१ नेपालको शैक्षिक विकासक्रम

८.२ शिक्षा आयोगका प्रतिवेदन - सिफारिस र कार्यान्वयन अवस्था

८.३ शिक्षा विकासका निम्ति भएका नीतिगत व्यवस्था

८.४ वर्तमानमा कार्यान्वयनमा रहेका शिक्षा सम्बद्ध आयोजना तथा परियोजना

८.५ संघीय शासन प्रणाली र शिक्षा

एकाइ नौः समकालीन शैक्षिक मुद्धा

९.१ पहुँच, समता, गुणस्तर, अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा

९.२ शिक्षामा आधुनिक प्रवृत्तिः नागरिक शिक्षा, शान्ति शिक्षा, मानव अधिकार र शिक्षा, मानव संसाधन विकास र शिक्षा, राष्ट्रिय एकताका लागि शिक्षा, आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षा (Education in Emergencies), शिक्षाका वैकल्पिक उपागम, शिक्षाको माध्यम भाषा र शिक्षामा परामर्श

९.३ शिक्षक शिक्षा: शिक्षक तयारी, शिक्षक छनौट र नियुक्ति, वृतिविकास, शिक्षकका गुण

९.४ विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन, समय व्यवस्थापन, द्वन्द्व व्यवस्थापन र तनाव व्यवस्थापन

९.५ शिक्षामा लगानी

एकाइ दशः शैक्षिक अनुसन्धान

१०.१ शैक्षिक अनुसन्धानः अर्थ, उद्देश्य, महत्व र प्रकार

१०.२ प्रस्तावना लेखनः परिचय, अनुसन्धान प्रस्तावनाको आवश्यकता, प्रस्तावनाको परिचय खण्ड, साहित्यको पुनरावलोकन खण्ड, अनुसन्धान विधि, समय तालिका, लागत तालिका र सन्दर्भ सूची

१०.३ अनुसन्धान ढाँचाः गुणात्मक (Qualitative), सङ्ख्यात्मक (Quantitative), मिश्रित (Mixed)

१०.४ अनुसन्धान प्रकृयाका चरणः समस्याको पहिचान, साहित्यको अध्ययन, उद्देश्य, विधि, तथ्याङ्क संकलन, संगठन, विश्लेषण एवं व्याख्या, प्राप्ति र सुझाव

१०.५ अनुसन्धान प्रतिवेदन लेखन

विशिष्टीकरण तालिका

विषयः शिक्षा शिक्षण **तहः माध्यमिक**

एकाइ	विषय वस्तु	प्रश्न	अङ्क
	खण्ड क		
१	शिक्षा र सामाजिकीकरण	१	१०
२	शिक्षा र दर्शन	१	१०
३	शैक्षणिक योजना र कक्षाकोठा व्यवस्थापन	१	१०
४	शिक्षण विधि र शैक्षणिक प्रविधि	१	१०
५	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक	१	१०
	खण्ड ख		
६	मूल्याङ्कन र परीक्षा	१	१०
७	शिक्षा मनोविज्ञान	१	१०
८	नेपालमा शिक्षा	१	१०
९	समकालीन शैक्षिक मुद्दा	१	१०
१०	शैक्षिक अनुसन्धान	१	१०
	जम्मा	**१०**	**१००**

द्रष्टव्यः

१ पाठ्यक्रम खण्ड क र खण्ड ख गरी दुई खण्डमा विभाजन गरिएको छ ।

२ सामान्यतया खण्ड क बाट सोधिने प्रश्नहरु शिक्षण विधिसँग सम्बन्धित हुनेछ ।

३ खण्ड ख बाट सोधिने प्रश्नहरु संज्ञानात्मक तहका हुनेछन् ।

४ प्रत्येक खण्डको लागि अलग अलग उत्तरपुस्तिकाको प्रयोग हुनेछ ।

५ लिखित परीक्षाको माध्यम नेपाली वा अंग्रेजी वा दुबै भाषामा हुनेछ ।

६ यो पाठ्यक्रम २०७७।०२।२५ गतेदेखि लागू हुनेछ ।